

1769
SOCIETATEA CULTURALA
SARON

— BUCUREȘTI —
—

CARMEN SYLVA ȘI JUDAISMUL

—
—
EDIȚIA III
—
—

bani

DEPOZITUL GENERAL: ———
„LIBRARIA NOUĂ, Carol P. Segall
București. — Calea Victoriei No. 78

ĂȚII „SARON“
PUBLICAȚIUNILE SOCIET

Tribuna Saronului	0,20
Contribuțiuni la filosofia istoriei evreilor de <i>Dr. I. Niemirower</i>	0,15
Indicatorul Saronului de <i>M. Schweig</i>	0,25
Gânduri Fărămate de <i>Horia Carp</i>	0,80
Din Țara Sclaviei de <i>Iacob Gordin</i> (epuizat)	0,40
David Leib Magdeburger de <i>S. Kohn</i>	0,40
Spini, poezii, de <i>Dr. A. Steuerman</i>	1,25
Morala Judaismului de <i>Dr. I. Niemirower</i> (epuizat)	0,20
Povestiri Chassidice de <i>Dr. I. Niemirower</i>	0,50
Evreii în Medicină de <i>Dr. Lazar Mayersohn</i>	0,40
Hasmonaea, publicațiune periodică	0,30
Debora de <i>Mosenthal</i> , traducere de <i>Lr. Henry Peckelman</i>	0,25
Rahab de <i>Gottschall</i> , trad. de <i>Dr. A. Steurman</i>	0,25
Cântecul popular evreesc de <i>S. Kiselhoff</i>	0,20
Torquemada de <i>Victor Hugo</i> , dramă în 4 acte, în versuri românești de <i>A. Steuerman</i>	1,50

Publicațiunile societății „SARON“ se pot procura la depozitul general „LIBRĂRIA NOUĂ“, **Carol P. Segall** Calea Victoriei 78.

Pentru orice informațiuni cu privire la societate a se adresa la secretariat pe adresa d-lui *M. Schweig*, Strada Olteni 40. Telefon 56/90.

CARMEN SYLVA

ȘI JUDAISMUL

363-935
Don

—————
EDITIA III
—————

47890

București —————
TIP. „PROGRESUL”
————— Str. Isvor, 56

CUVINTELE POETEI REGINE

Regina poetă, moartea căreia a îndurerat pe toți locuitorii acestei țări și o mare parte a lumii civilizate, a avut în totdeauna mulți admiratori în poporul evreu, ai cărui regi : David, Salomo și Hiskia s'au încoronat prin opere literare. Când regina inimii a apelat la inimile caritabile pentru Vatra Luminoasă, apelul a găsit răsunset nu numai din motive filantropice, ci și pentru că este mistic și poetic când o figură luminoasă se îngrijește de orbi. Pasagiul memoriilor reginei care se ocupă de judaism, este și el un fel de vatră luminoasă. Sânt destui orbi spirituali printre evrei, care nu prețuesc importanța religiei și a neamului lor, sânt mulți intelectuali evrei cari, orbiți de ură, nu pot suferi de loc lumina și împiedică orice deslușiri privitoare la Moisi, David, Macabei, etc. Eroina lumii, Regina Elisabeta a creiat o vatră pentru cei orbi și a predicat măreția judaismului și a eroilor săi, pentru evrei și neevrei.

Cuvintele înălțătoare ale ilustrei scriitoare dau loc la serioase reflexiuni.

O pioasă amintire despre marele filolog din Bonn, a avut ca consecință exprimarea opiniei sale asupra judaismului. Și, în adevăr, dacă ne îndreptăm privirile noastre asupra marilor savanți evrei cari în veacul al 19-lea au semănat știința pe diferite țărâmurii ale culturii, ne vedem siliți de a acorda o deosebită stimă neamului evreesc.

Bernays a câștigat încrederea și amicitia familiei princiare de Wied și prin personalitatea sa a exercitat o influență binefăcătoare asupra admiratorilor săi. Și cât bine s'ar putea realiza, prin farmecul contactului cultural cu savanții evrei, dacă diferitele straturi ale aristocrației ar lua pilda casei de Wied și ar dărâma zidurile chinezești, cari despart pe evrei de restul societății !

Bernays a suferit din cauză că fratele său și a părâsit religia și Carmen Sylva găsește că n'are rost de

a-ți părăsi religia în care te-ai născut. Cam în acelaș sens s'a exprimat Berthold Auérbach, când zicea că pentru a nu-ți părăsi religia, nu ai nevoie de convingerea strictei necesități a anumitelor forme bisericesti ; pe când pentru a o părăsi trebuie să dai o deosebită importanță formelor străine și să-ți formezi o convingere dogmatică în direcția rituală.

«In casa noastră, Nathan der Weise este un musafir zilnic», sunt cuvinte înălțătoare, ce trezesc în noi simțiminte de pace, mai ales în vremuri când se aude șoptindu-se «nu face nimic, evreul trebuie ars».

Inalta concepție a Carmen Sylvei despre creștinism și judaism, ne ridică în cele mai înalte sfere ale idealismului. Partea politică a chestiei evreești este numai atinsă în această lucrare senină, dedicată ideilor. Dacă s'ar fi tratat și partea politică mai pe larg, s'ar fi accentuat, dèsigur, că frica națiunilor de evrei e nefondată, că marele număr de evrei cari au emigrat în America, nu sunt străini solului și nu pot fi comparați cu puținele familii protestante, cari din cauze pur economice au fost nevoite sa părăsească țara. Pasajul acesta, însă, fiind clădit pe culmile înalte ale poeziei, nu poate avea un caracter politic.

Pe înălțimile acestea strălucește figura lui Moisi. «...Omul unic ; cel mai mare regent ce a văzut lumea ; regele regilor ; cel mai mare medic, psycholog și fiziolog, în fața căruia toți cei cari șed pe tron ar trebui să ingenuchieze ; înaintea căruia Carol cel Mare, Harun-al Rașid și Cesar ar trebui să se plece, deoarece domeniile lor nu mai sânt, iar stăpânirea lui Moisi crește și sporește zilnic».

Aceste omagii aduse lui Moisi, expresia admirației unui suflet măreț, ne amintesc entuziastele rânduri ale lui Heine în care arată că Moisi a creat oameni piramidali și că muntele Sinai pare mic, fiindcă a servit de pedestal marelui Moisi.

Idealista Carmen Sylva, în sufletul căreia lucește o scântee a lui Moisi, va străluci și în conștiința evreilor cari știu să prețuiască trecutul lor.

Dr. I. Niemirower.

CARMEN SYLVA și JUDAISMUL

Cele ce urmează au fost scrise de Regina Elisabetha în memoriile ei, cari au apărut sub titlul : *Mein Penatenwickel*. Capitolul acesta a fost dedicat renumitului filolog Iacob Bernays (1824—1881), primbibliotecar și profesor la universitatea din Bonn și, cum ne asigură defuncta Regină, un intim al casei de Wied.

Un amic intim al casei noastre eră marele savant I. Bernays. Iși petreceă orele libere la mama mea care îi sorbeă cuvintele din gură și învăță mereu dela el. N'a mâncat, însă, nici odată la noi, ceea ce pe mine, ca copil, mă mâhneă de multe ori. Spuneă că e evreu și ține la legea lui. Știa Noul Testament mai bine ca noi; cugetările lui erau de o profunzime extraordinară. Mai târziu abia aflai că a fost intim prieten cu Ernest Renan și eră în corespondență cu el.

Spuneă totdeauna că singura religiune liberă de orice fetișism, e cea mozaică. Și aveă dreptate, căci creștinismul a trebuit să'și însușească tot fetișismul ce l'a găsit în diferitele țări, asta e partea slabă a unei religii ce vrea să facă propagandă. Trebuie să facă concesiuni și a pierde astfel din valoare. Dacă creștinismul ar mai fi așa cum a eșit din gura lui Christ, ar fi altă religie de cât ceea ce numim noi azi creștinizm. De am compară faptele și cugetările noastre cu predica de pe munte, am puteă numai roși și amuți

Bernays o duceă greu de tot. Ca evreu nu puteă obține o catedră și a fost poate cel mai mare savant din Bonn. Mie îmi păreă uneori neprietenos de sub ochelarii săi negrii și cu fața-i serioasă, întinsă înainte, de oarece cu miopia sa nu recunoșteă pe nimeni,

Păcat că am fost încă prea tânără, spre a aveă voe de a azista la convorbirile lui! Căpătam doară câteva

fărămituri din ele și, în întreg, admirația ce o aveau pentru el părinții mei. Seara mama puneă pe un servitor să'l conducă acasă, luminându-i drumul cu un felinar, căci din cauza miopiei sale îi eră frică să umble în întuneric.

Bonn nu eră pe atunci luminat strălucit! De eră lună, erau puține felinare aprinse. Trebuie să recunosc că luna lumineă frumos în Bonn. Ședeam în *Vinea domini*, o vilă încântătoare, în apropiere de Rhin, cu o grădină mare, vastă. Astăzi nu se mai vede urmă din vilă și grădină, căci pe locurile acestea s'au ridicat clădiri. De multe ori petreceam serile pe terasă, la lumina lunii, când vapoarele lunecau pe luciul apei și societatea se risipea abea când sosea vaporul de noapte. „Vine vaporul de noapte“, eră vorba obișnuită din gura aceloră ce de mult trebuiau să se retragă din cauza mamei mele care eră foarte suferindă; nu țineau, însă, seamă de aceasta, căci conversația se prelungea până noaptea târziu.

Deodată strigă cineva, adesea printul Reuss, mai târziu ambasador: „Vine vaporul de noapte!“ Și atunci toți porneau pe la casele lor. Nu îndrăznesc să citez pe Bernyas, de oarece nu mă poate contrazice dacă greșesc, dar nu s'a putut să trec peste figura lui, de vreme ce eră atât de venerat în casa noastră și ne impunea profund. Aș fi avut plăcere să aflu ceva dela el despre ideile lui religioase, căci am fost un copil tare pios și am meditat mult asupra religiunii. În fiecare dimineață mama ne predă o oră religie și zilnic învățam pe de rost câte o maximă. Părinții mei se întrețineau ore întregi cu el, iar vederile lui largi le pricinuia o plăcere nespūsă. Aș fi vrut să'i aud pe tustrei: pe el, Renan și Tolstoi.

Mulți ani în urmă a fost mereu citat în casa noastră: „Bernays a zis așa, Bernays a făcut așa!“ Prin puterea personalității și a cunoștințelor sale vaste exercită o influență durabilă. Eră foarte amărât, pe atunci, din cauza fratelui său care trecuse la religia creștină. Și după mine aveă dreptate. Impărtășesc cu totul sentimentul românilor cari zic, vorbind de un convertit;

„S'a turcit!“ S'a făcut turc sau mahomedan. Ei zic aceasta și despre unul care devine creștin și nu le place de loc chiar atunci când renegatul trece la biserica lor. Se deosebesc în aceasta foarte mult de ruși cari silesc pe unii la botez. Românii dezaprobă convertirea și pare, în adevăr, ciudat când 'i-auzi zicând despre unul care se botează în religia ortodoxă: „S'a turcit!“ S'a făcut turc, pentru că n'au sau nu cunosc un alt termen pentru convertire. De oarece toate religiunile sunt opera oamenilor și fiindcă noi ne plăzmuim pe bunul Dumnezeu cu totul după închipuirea noastră, n'are nici un sens ca cineva să-și părăsească biserica în care s'a născut. Ar trebui, dincontră, ca fiecare să caute s'o înalțe, s'o purifice și s'o înobileze. Căci curând va constată în cealaltă biserică aceleași lipsuri și defecte, dar nu va mai putea suflă o vorbă, căci altfel își dă singur o palmă peste obraz. De fapt, puțin importă formele. Dar o formă oarecare e necesară întrucât oamenii simt trebuința unui serviciu divin la care să se adune, ca în comun să fie mai cu evlavie.

Și când vezi că pentru „filioque“ se dispută secole, ai sentimentul că și biserica e de plâns, ca toate celelalte lucruri de pe pământ, cari nu se pot ridica deasupra lor și a nimicniciei lor. Se caută a se materializa tot ce ar trebui conceput ca spirit înalt. Și apoi lumea se miră că oamenii cari cugetă devin renegați și se abat dela orice formă religioasă, pentru că toți sunt materialişti pentru cel ce stă intelectualmente sus, care n'are nevoie să se agațe de văstmântul exterior spre a fi prea credincios și evlavios.

În casa noastră Nathan Înțeleptul este un oaspe zilnic, de oarece în propria noastră familie, avem reprezentate toate confesiunile: cea catolică, protestantă și ortodoxă, și avem în casă și un evreu ca secretar! Și tocmai un evreu e reazămul meu principal în toate actele de filantropie. Lct.-colonelul Brociner a căpătat două răni grave în războiul dela 1877, deveni apoi secretar la noi și se sacrifică cu entuziasm pentru toți săracii și suferinzii cari așteaptă ajutor dela noi. Și nu s'a în-

tâmplat până acum cea mai mică disonanță sau neunire, ci fiecare, a tratat cu cel mai mare respect biserica celuilalt. Copiii n'au simțit niciodată că aveau altă biserică ca a noastră. Așa dar aci e dovada că formele serviciului religios n'au nimic aface! Totul e ca forma să fie garnisită cu spirit, spiritul primilor creștini, timpul în care nu au îngăduit acomodarea păgânismului și nu au căutat să infiltreze altora credința lor.

Evreii și-au menținut religia lor în mod mai pur ca creștinii, spre rușinea acestora, dar nu s'au acomodat niciodată religiilor existente spre a putea introduce pe a lor. Au îndurat tot felul de persecuțiuni dealungul secolelor și nu s'au lepădat de credința lor, nici n'au căutat vreodată să o impue sau să o introducă undeva. De aceea persecuțiunea evreilor nu e o chestie de religie, ci de rassă. Popoarele nu îngăduie ca un alt popor, în mijlocul lor, să devie mai puternic decât se simt ele. Lucrul e foarte simplu. În România e și mai simplu. Țara e slab populată, meseriile se găsesc absolut în mâinile străinilor. Au venit apoi anii de secetă de ale căror consecințe țara se resimte abia acum. Nu se mai cumpără, nu se mai construiește, câmpul nu se mai lucrează și de aceea au emigrat în massă nu numai evrei, ci și protestanți și catolici, pur și simplu fiindcă nu mai găseau de lucru ca să-și agonisească pâinea zilnică. N'au suferit nici un fel de prigoniri, căci țara suferă de pe urma plecării lor. Când mureau țărani de foame, toată lumea a fost foarte nepăsătoare, acum, însă, când e vorba de meseriași, toată lumea e agitată. În lunile din urmă au părăsit Bucureștii vreo treizeci de familii protestante, pentru că nu mai găseau de lucru. Mizeria eră foarte mare și vor mai trece vreo doi ani până ce cei doi ani de foamete vor fi uitați și învinși. Când nu mai e fir de pae, când câmpiile sunt arse, iar vitele mor cu miile cu stomacurile pline cu pământ, atunci nu mai există meserie, totul e în amorțire.

Creștinii și-au scuzat ura contra evreilor și eternele persecuțiuni ce au făcut să sufere pe acest popor demn de admirație, cu restignirea lui Christos. Să fim absolut cinstiți, cu noi înșine. Ce ar face creștinii de astăzi dacă

ar reapare Christos? Mă tem că n'ar strigă nici măcar Hosianah, ci l'ar declară imediat ca socialist periculos și l'ar închide cel puțin într'o casă de nebuni. Tolstoi a vrut să trăiască strict după percepțele creștine și pot zice că a fost moralmente ca și crucificat, mai cu seamă când a început să alunge pe nelegiuții din templu numindu-i vipere, când a descoperit atâta falșitate și lingușire cu cari eră înconjurat creștinismul.

Evreii sunt singurul popor care nu decade. Ei rămân tari, plini de vlagă și uniți, strânși între ei, ajutându-se între ei, sănătoși, fecunzi și puternici. Și toate acestea le datoresc unui singur om, celui mai mare suveran ce l-a cunoscut vreodată lumea, regelui regilor, celui mai înțelept medic, celui mai mare psiholog și fiziolog ce a existat vreodată: *Moise*.

Cine ar putea stă pe tron fără a se închină plecându-și genunchii înaintea lui Moise? E un suveran care și-a format mai întâi poporul și l'a construit așa ca să poată rezistă tuturor furtunilor. Dacă lumea ar fi acceptat legile mozaice, n'ar fi știut de tuberculoză, cancer, difteritis și cum se mai numesc toate acele epidemii cari fac așa de mari ravagii.

Acum, se vorbește de tuberculele vacilor și de trichinoza porcilor. Moise a ferit pe poporul său de aceste boli cu mult înainte de a se fi cunoscut institute bacteriologice. În ziua de astăzi suveranii viitori sunt ocupați cu știința armelor. Fost-a oare Moise un rău comandant de armată, fiindcă a fost cel mai mare medic? Când au reputat evreii cele mai mari biruinți? Când au fost eroi și au săvârșit minuni de vitejie? Atunci când erau în credință, că D-zeu luptă pentru ei și cu ei!

Abia când au simțit că au căzut în păcate și nu mai voiau să știe de rigurozitatea legilor lor, conștiința rea i-a învățat să cunoască ce e frica și au trebuit să fie risipiți spre a fi reînțorși la vechea piozitate, suferind tot felul de nenorociri. De-ar fi continuat să le meargă bine, primejdia era să fie mare, căci era de temut să nu piară singurul popor moneteist din lume, ceiace pentru umanitate ar fi însemnat, poate, un regres de secole. Poporul evreu ar trebui să fie întrebuințat ca fer-

ment, pentru a plămădi celelalte popoare și spre a le dirija cu influența-i covârșitoare, pe căi mai înalte, căci marea lor sănătate a făcut ca spiritul evreilor să fie cu mult mai viu, forța lor sufletească mai liberă, suferințele i-au făcut cumpătați și economi. În loc de a-i persecuta, ar fi mai bine să se învețe ceva dela ei, iar acei cari sunt pregătiți pentru tron ar trebui educați, ca Moise, în științe, mai ales în cea medicală, și să studieze Biblia mai mult ca orice altă carte. Dar se sar cele mai admirabile capitole din Biblie, pentru că în ele să spun toate pe nume, ceiace un suveran trebuie să știe negreșit, dacă ține să fie cât de puțin util poporului său, pentru că acolo sunt legi despre al căror efect habar n'are, căci nu cunoaște pagubele ce aceste dispoziții înțelepte caută să le înlăture.

Carol cel Mare, Harun al Raschid și Cezar trebuie să-și plece capul înaintea lui Moise, căci toate împărățiile lor nu mai există. Împărăția lui Moise se întinde tot mai mult și sporește mereu. Singurul pericol pentru poporul lui e ca să nu mai fie persecutat, ci să devie prea intim cu popoarele creștine, să-și neglijeze preceptele religioase și să adopte tot ce vor vedeà la acei cari li se par mai stăruitori, dar cari, în schimb, se prăpădesc de boli de cari gigantul lor suveran a știut să-i ferească.

Uităm, câte odată, că trăim și ne hrănim din Biblie, cea mai minunată carte din câte au existat și există și că ne-am putea foarte ușor lipsi de toate cărțile, dar de acest isvor dătător de viață, niciodată. Aci e adevăr și poezie, cum nu va mai răsări niciodată! Căci istoria e narată cu un adevăr neclintit și cei mai mari poeți ai lumii au fost desigur profeții; de David nici vorbă, n'a fost poate un mare rege, dar a fost un om de ispravă și un foarte mare poet! Cine ar fi ajuns să aibă acea cunoștință adâncă de oameni ca Moise, care a avut curajul să lase să piară patru generații ale poporului său degenerat și cu nervii tociți, înainte de a le arăta țara în care să se poată așeza cu puteri nouă și sânge regenerat!

Cine se gândește la voința de fier ce însuflețeà pe

acest om care a trebuit să scoată apă din stâncă cu lovituri de toiag, care a săvârșit lucruri și mai mari : a sfârâmat, în dreapta lui mânie, tablele legii, fiindcă avu puterea de a scrie altele noi. Și cel ce se aprofundează în profeți, va găsi la ei multă consolare.

În nopțile întunecoase când te chinuește insomnia nimic nu e mai bogat în mângâieri ca Iesaia și Ieremia și multe pasaje din cărțile celorlalte. Nu te poți sătura niciodată cetindu-i, când toate celelalte cărți amuțesc și nu-ți mai oferă nici o consolare. La urma urmei e cu totul de prisos a se mai scrie alte cărți de devoțiune ; citească-se numai profeții ! Acolo sunt trecute toate suferințele pământești și o jale demnă cu care îți poți ușura inima. E curios. Trăim și ne hrănim toți din Biblie și ne permitem a disprețui poporul ce a produs cartea cărților. Poate că nici nu'l disprețuim, ci ne temem de el, fiindcă știm ce putere are și ne tot apărăm de teamă de a nu fi copleșiți de el și a fi apăsați la rândul nostru. Dar de ce nu învață creștinii dela evrei ? Noi am eșit din judaism, de ce îi întoarcem spatele și ne tăgăduim origina ? Cel puțin origina noastră spirituală e acolo și nu aiurea. Nu zic ba, India, dar în linie dreaptă Iudea !

Zicem că Dante, Shakespeare, Sophokels, Michel Angelo, Goethe n'au aparținut nici unui popor, iar Christos în nici un caz ; dar trebuie să recunoaștem că nu e lipsit de importanță la care popor se ivesc spiritele cele mai înalte ale omenirii și că ar trebui să ne întrebăm de ce aci și nu acolo, de ce în acest veștmânt și nu într'altul ? Christos a putut numai într'un popor înecat în suferințe, apăsat, trist, să facă apoteza suferinții, să vorbească săracilor și să acopere pe bogați cu rușine. Evreii nu puteau să-l înțeleagă, fiind că așteptau pe Mesia menit să-i aducă iarăși la puterea, strălucirea și splendoarea exterioară de altă dată și cari în suferințele lor, nu cunoșteau strălucirea și puterea. Creștinismul însuși rămase pur numai cât fu prigonit. În momentul în care a ajuns la putere și onoruri, a încetat cu desăvârșire a mai fi creștinism. Dacă Christos ar reveni pe pământ, ar rămânea uimit văzând cine își zice creștin !

Evreii n'au în sânul lor, așa dezbinări ca creștinii, evreii n'ar fi căzut nici odată în nebunia cruciatelor, evreii n'au făcut dogme cari ar putea fi contestate de alții. Unde sunt dogmele lui Christos? În predica de pe munte? Sau în cuvintele lui când zicea că ar trebui să fim săraci și să ajutăm săracilor? Nici prin gând nu i-ar fi trecut desigur vreodată că din cauza „filioque“ creștinătafea se va dezbină și formă o schismă pentru totdeauna; că din cauza săcrei și ultimei sale cine, pe cari vroia s'o lase ca amintire și consolare sărmanelor sale oițe pierdute, se vor naște certuri nesfârșite, că în numele său se va înființa inchiziția, se vor ridica ruguri, se vor născoci torturi ce nu le cunoaște nici infernul! Vroia să desăvârșească preceptele lui Moise și a le adaugă, blândețea, de care aceasta mai ducea lipsă, dar oamenii nu erau coțți pentru blândețe și o degradară la o caricatură hidoasă.

Judaismul nu știe ce e superstiție. E poate în rassa lui că nu e accesibil superstiției, sau că o datorește lui Moise care l-a construit așa de sănătos și i-a dat destul ajutor, fără mângâerea în superstiție. Superstiția e numai neputința. Evreul nu e însă, niciodată neputincios când își ține legea lui. Ea a purtat de grijă pentru tot, s'a gândit la toate ce se potrivesc la ceasul cel bun și la ceasul cel rău. Ea călăuzește cu atâta siguranță ca chivotul prin deșert.

Invățăm Biblia cum începem să bălbăim și maltratăm poporul ce ne-a dăruit-o. Un evreu foarte spiritual mi-a zis odată: „Vă urez ca istoria Dv. să fie scrisă odată așa ca a noastră și să fie cetită în bisericile Dv. ca o carte de rugăciune, așa cum facem noi“. Dece nu i-a trăznit altui popor prin minte ca să-și scrie istoria în așa mod? Pentru că Biblia nu e suficientă, ea e istoria omenirii, ea conține deja tot, căci altfel Christ s'ar fi îndreptat spre India, Persia sau China spre a-și clădi doctrinele lui pe baza cărților de acolo pe cari vădit le cunoștea.

Moise a luat din Egipt toată înțelepciunea ce a putut-o lua de acolo, apoi și-a făurit din ea inspirații ce a întrecut-o cu mult, inspirații ce îndreptățesc a crede

că a stat în directă comunicație cu Dumnezeu. Fruntea lui, atinsă de D-zeu, eră luminată de un entuziasm sacru, pentru că credea, aveă încredere mai mult decât toți cari îl înconjurau !

Noi dece numai credem așa ? Și noi putem aceasta ! Noi nu suntem părăsiți de D-zeu. Dacă există un Creator, desigur că va ține la lumea-i minunată și n'o va părăsi. De ce nu avem credință ? Vedem zilnic că știința e atât de fragmentară, în cât o descoperire mare abea dacă durează vreo câteva zile sau câțiva ani și e aruncată peste grămadă. În jumătatea de secol ce pot îmbrățișa cu ochirea, am văzut născând și pierind atâtea științe am văzut făcându-se și abandonându-se atâtea descoperiri minunate, am văzut producându-se și răsându-se de atâtea doctrine, apodictice încât mă reîntorc pe zi ce trece la credința cea mai naivă de copil și sper în luminare ca vechii profeți. Aceștia n'au fost doar copii și au supraviețuit mizeria cea mai mare și nenorocirile cele mai mari, numai fiindcă credința lor nu șovăia. Ei n'au fost conduși de știință. Moise, care posedă toate cunoștințele de atunci și pășise înainte prin geniul său înalt, aveă credința cea mai naivă și încredere neclintită ca stânca. Și de câte ori n'a rămas singur în talazurile furioase ale unei mulțimi orbite și copilăroase.

Columb n'a făcut nimic în comparație cu Moise ! Sântem deprinși din frageda copilărie a ne gândi la Moise, încât nu ne mai uimește atât figura-i uriașă numai când o întâmpinăm în trăsăturile lui Michel Angelo. Atunci o prindem înc'odată, vedem că un geniu a înțeles pe celalt și i-a dat, după secole, adevărata expresie. El a reprezentat, alegoric, forța cea mai mare, și bine a făcut, căci în Moise a fost, desigur, forța omenească cea mai mare ce a apărut pe pământ. Opera sa dăinuește, pe când toate celelalte au pierit. Au dispărut popoare uriașe, civilizațiuni puternice, poporul lui Moise se află pe loc.

Sântem plini de invidie și pizmă în loc de a admira. Singurii evrei cari ar putea degenera sânt acei cari se fac creștini și se acomodează creștinismului, nu crești-

nismului în prima sa formă, ci aceleia căruia i se zice astăzi creștinism, și pe care Tolstoi refuză, și cu drept cuvânt, să-l considere ca atare.

Creștinismul actual e numai superstiții și fetișism. Judaismul, grație lui Moise, e ferit de aceste, pentru totdeauna. Și nu Christ le-a introdus, ci contactul cu popoarele păgâne. De aceea evreii n'ar trebui să comită imprudența de a ține să se acomodeze împrejurărilor. Vor pieri din cauza aceasta cum au perit creștinii.

Li se face onoare lui Moise punându-se în dubiu existența lui. Astăzi e la modă de a întoarce spatele la fie ce *heroworship*, sucind chestiunea și afirmând că omenirea nu e în stare de a produce o asemenea mărire de spirit și suflet. Mi se pare o nesocotință ca cineva să-și dea singur un atare „*testimonium paupertatis*“. Din contra, ar trebui să privim pe eroii noștri ca singurul lucru sigur, aceea ce abea dă omenirii dreptul la existență. În loc de a ne îndoii și critica, mai bine să producem un al doilea Moise, care să dea încă odată poporului său așa forță ca să supraviețuiască pe toate celelalte.

Singurul pericol pentru judaism ar fi puterea externă. Chiar orice bogăție mare e un pericol, dar puterea ar putea să'l ducă la marginea prăpastiei. Celelalte popoare i-au făcut, fără să știe, cel mai mare serviciu asupra și prigonind poporul lui D-zeu. Din această cauză a rămas pios și simplu și a stat cu rândurile strânse spre a nu fi risipit.

Ce ar zice Iesaia și Ieremia la așa zișii creștini din ziua de astăzi? Ce ar zice de o damă care își cumpără o sută de pălării pe an și pe săraci îi lasă să moară de foame? Vai, din nenorocire Biblia e și astăzi tot așa de adevărată ca atunci. Deaceia e și ineputabilă, ori câte mii de predici se țin, zadarnic și de prisos, asupra acesteia. E așa ca și cum popoarele își pregătesc singure peirea lor. Trebuie să facă tocmai aceea ce le este mai nesalutari, le duce mai iute la peire sau le transformă în șgură arsă. Pământul n'ar trebui să fie un iad, dacă l'am face pe el însuși raiu. El ar fi pururea un loc de încercare, de vreme ce corpul e merit peirii

iar numai moartea e sigură. Dar într'un loc atât de serios, unde moartea e, înainte de toate, sîmburele și cuvîntul din urmă, s'ar cădea ca ușurința să fie alungată, în loc de a o înarma. Se mai dansează și azi în jurul vițelului de aur, deși se cunosc picioarele lui de lut. Banda lui Korah se mai resvrătește și astăzi cu toate că știe că o moarte sigură e sub picioarele ei.

Cineva a numit pămîntul: „L'îls du Diable!“. Așa de rău nu trebuie însă să fie, dacă am voi să-l facem ceva mai bun, dar nu prin lux, pompă și nebunii, ci prin milă și ertare, prin toleranță și libertate, prin blîndețe și prin pace. Toate acestea le găsim în predica de pe munte, în cărțile lui Moise, dar oamenii par une ori a fi în adevăr stăpâniți de necuratul și se aruncă singur în prăpastie. Și Ieremia mai plînge în zadar. Și Ierusalimul nu renaște. Am vroi oare într'adevăr Ierusalimul acela, unde în fiecare an capela sfîntului mormînt se preface în un lăcaș de ruine și de batjocură? Ar voi evreii Ierusalimul așa cum e astăzi?

Nu e un Zion pe pămînt, căci l-au distrus oamenii și nu știu cum să'l reconstruiască. Numai simplu de tot, cu totul naiv, ca și oamenii Bibliei cari erau gata să'și sacrifice unicul lor fiu pentru o idee, fără contrazicere, fără ezitare, pios și modest. Invățăm Biblia când începem a bâlbâi și n'o înțelegem nici cu părul cărunt.

Aș vrea să stau la picioarele lui Bernays, ca Steadge în timpul său, când a cetit cu el evangheliile pe grecește, și să aud tâlcul său, în timpul de față, cu luptele, absurditățile și cuceririle de astăzi. Ar merită osteneala! El vede profund și departe!
